

УДК 792.82:7.071.2
DOI: 10.31866/2616-7646.2.1.2019.172182

ЗІНАЇДА ЛУР'Є: БАЛЕРИНА ВИСОКОГО РАНГУ

Чурпіта Тетяна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет культури і мистецтв,
Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-5412-404X>,
nikolaschurpita@gmail.com

Мета статті – відтворити творчий шлях заслуженої артистки УРСР Зінаїди Лур'є на основі аналізу архівних документів, періодичних видань та спеціальної літератури. **Методологія.** Автор підготував статтю із застосуванням історичних, історіографічних та аналітичних підходів, які дали змогу осмислити творчий шлях Зінаїди Лур'є від стажистки, артистки балету до визнаного педагога. **Наукова новизна.** У статті вперше зроблено спробу відтворити найменш вивчену частину творчого шляху Зінаїди Лур'є, включно з її виконавською, педагогічною та громадською діяльністю. **Висновки.** Творчий шлях З. Лур'є розпочався в період становлення й розвитку балетного театру України. Артистка пройшла непростий шлях від стажистки до солістки балету. За 10 років роботи в Харківському театрі З. Лур'є виконала безліч ролей в оперних і балетних спектаклях: Одетта-Оділія в «Лебединому озері» П. Чайковського, Раймонда й Есмеральда в однойменних балетах О. Глазунова й Ц. Пуні, Медора в «Корсарі» А. Адама, Дива в «Золотому столітті» Д. Шостаковича. Артистка відзначилася сольними партіями в постановках «Йосип Прекрасний» та «У сонячних променях» С. Василенка, «Ференджі» Б. Яновського і в балеті «Пан Каньовський» на музику М. Вериківського. На київській сцені обдарування балерини розкрилося в образах Одетти-Оділії, принцеси Флоріни, Аврори, Зареми, Черкешенки, Лауренсії та Гаяне. З. Лур'є виконала різноманітні партії в українських комедійних і ліричних балетах. Це Горпина у спектаклі В. Йориша «Бісова ніч», Лілея в однойменному балеті К. Данькевича і Мавка в «Лісовій пісні» М. Скорульського. Роботи З. Лур'є були високо оцінені театральними оглядачами. В її виконавстві гармонійно поєднувалися танець та драматична складова ролі. Трактуючи своїх героїв, заслужена артистка УРСР шукала власні оригінальні фарби для їхнього сценічного втілення. Своїм виконавським мистецтвом вона утвердила героїчний стиль у балетах того часу. З. Лур'є приділяла особливу увагу українському національному репертуару, однак її партії в балетах «Пан Каньовський», «Бісова ніч», «Лісова пісня» висвітлені недостатньо й потребують подальших наукових пошуків.

Ключові слова: Зінаїда Лур'є; балет «Бахчисарайський фонтан»; балет «Лілея»; балерина; танець.

ЗИНАИДА ЛУРЬЕ: БАЛЕРИНА ВЫСОКОГО РАНГА

Чурпита Татьяна Николаевна,

кандидат педагогических наук, доцент,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина,
<https://orcid.org/0000-0001-5412-404X>,
nikolaschurpita@gmail.com

ZINAIDA LURIE: A HIGH-RANKING BALLERINA

Tetiana Churpita,

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate
Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-5412-404X>,
nikolaschurpita@gmail.com

Цель статьи – воссоздать творческий путь заслуженной артистки УССР Зинаиды Лурье на основе анализа архивных документов, периодических изданий и специальной литературы. **Методология.** Автор подготовил статью с применением исторических, историографических и аналитических подходов, которые позволили осмыслить творческий путь Зинаиды Лурье от стажистки, артистки балета до признанного педагога. **Научная новизна.** В статье впервые сделана попытка воссоздать наименее изученную часть творческого пути Зинаиды Лурье, включая ее исполнительскую, педагогическую и общественную деятельность. **Выводы.** Творческий путь З. Лурье начался в период становления и развития балетного театра Украины. Артистка прошла непростой путь от стажистки до солистки балета. За 10 лет работы в Харьковском театре З. Лурье исполнила множество ролей в оперных и балетных спектаклях: Одетта-Одиллия в «Лебедином озере» П. Чайковского, Раймонда и Эсмеральда в одноименных балетах А. Глазунова и Ц. Пуни, Медора в «Корсаре» А. Адама, Дива в «Золотом веке» Д. Шостаковича. Артистка отличилась сольными партиями в постановках «Иосиф Прекрасный» и «В солнечных лучах» С. Василенко, «Ференджи» Б. Яновского и в балете «Пан Каневский» на музыку М. Верикивского. На киевской сцене дарование балерины раскрылось в образах Одетты-Одиллии, принцессы Флорин, Авроры, Заремы, Черкешенки, Лауренсии и Гаяне. З. Лурье исполнила различные партии в украинских комедийных и лирических балетах. Это Аграфена в спектакле В. Йориша «Бесова ночь», Лилея в одноименном балете К. Данькевича и Мавка

The purpose of the article is to recreate the creative way of the Honored Artist of the USSR Zinaida Lurie which is based on the analysis of archival documents, periodicals and special literature. **Methodology.** The author has prepared an article using historical, historiographic and analytical approaches that have allowed to comprehend Zinaida Lurie's creative path from an intern, a ballet dancer to a recognized teacher. **Scientific novelty.** The article is the first attempt to recreate little studied part of the Zinaida Lurie's creative way, including her performing, teaching and social activities. **Conclusions.** The creative way of Z. Lurie began in the period of the ballet theater formation and development in Ukraine. The artist has passed a difficult path from an internship to a ballet soloist. For ten years of work in the Kharkiv Theater, Z. Lurie has performed a lot of roles in opera and ballet performances: Odette-Odile in Swan Lake by P. Tchaikovsky, Raymond and Esmeralda in A. Glazunov and Ts. Pugni ballets, and Medor in Corsar A. Adam, Diva in the "Golden Age" by D. Shostakovich. The actress distinguished herself with solo performances in productions of "Joseph the Beautiful" and "In the Sunlight" by S. Vasilenko, "Ferendji" by B. Yanovsky and in the ballet "Pan Kanevsky" to the music of M. Verikivsky. On the Kyiv stage, the ballerina's talent was revealed in the images of Odette-Odiliya, Princess Florin, Aurora, Zarema, Cherkeshenka, Laurencia and Gayane. Z. Lurie sang various parts in Ukrainian comedy and lyrical ballets. This is Agrafena in the play "The Night of the Besa" by V. Yorish, Lilia in the ballet of the same name by K. Dankevich and Mavk in "The Forest Song" by M. Skorulsky. The works of Z. Lurie were highly appreciated by theatrical observers. Her per-

в «Лесной песне» М. Скорульского. Работы З. Лурье были высоко оценены театральными обозревателями. В ее исполнительстве гармонично сочетались танец и драматическая основа роли. Трагедия своих героев, заслуженная артистка УССР искала собственные оригинальные краски для их сценического воплощения. Своим исполнительским искусством она утвердила героический стиль в балетах того времени. З. Лурье уделяла особое внимание украинскому национальному репертуару, однако ее партии в балетах «Пан Каневский», «Бесовая ночь», «Лесная песня» освещены недостаточно и требуют дальнейших научных поисков.

Ключевые слова: Зинаида Лурье; балет «Бахчисарайский фонтан»; балет «Лилея»; балерина; танец.

formance harmoniously combined dance and dramatic basis of the role. When interpreting her heroes, the honored artist of the Ukrainian SSR searched for her own original paints for their stage embodiment. With her performing art she approved the heroic style in the ballets of that time. Z. Lurie paid special attention to the Ukrainian national repertoire, however her parts in the ballets “Ban Kanevsky”, “Besovoy Nosch”, “Forest Song” are not sufficiently illuminated and require further scientific research.

Keywords: Zinaida Lurie; Ballet «The Fountain of Bakhchisarai»; ballet «Lilea»; ballerina; dance.

Актуальність теми дослідження. Серед митців, причетних до становлення й розвитку українського балетного мистецтва 20–30-х рр. XX ст., почесне місце займає танцівниця, педагог, заслужена артистка УРСР (1941) Зінаїда Михайлівна Лур'є (1909–1987). Працюючи на різних сценах колишнього СРСР (Харків, Київ, Дніпропетровськ, Іркутськ), балерина створила галерею яскравих жіночих образів у ліричних, комедійних балетах на музику класичних та радянських композиторів. З. Лур'є демонструвала високу хореографічну культуру. Надзвичайна експресія, чіткість і закінченість форм, тонке відчуття стилю музичного твору дали змогу артистці поступово перейти від танцювальних образів в окремих номерах до розгорнутих драматичних композицій (Васильєва, 1969, с. 4).

Попри заслуги в розвитку українського балетного мистецтва, творчість самотньої танцюристки й досвідченого педагога залишається недостатньо вивченою й заслугоує на ґрунтовне дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Короткі відомості про творчий шлях відомої балерини вміщено в енциклопедії «Балет» (Григорович, 1981). За радянських часів її виконавський, педагогічний доробок частково висвітлювався в республіканських і міських періодичних виданнях: «Молода гвардія» (Лур'є, 1968), «Театральна декада» (Савінов, 1939), «Вечірній Київ» (Васильєва, 1969), «Культура і життя» (Зіхлінська, 1969); балетні сцени з її участю друкувалися на обкладинках журналів (Театральна декада, 1938).

За роки незалежності України ім'я З. Лур'є неодноразово згадувалося авторитетними мистецтвознавцями (Ю. Станішевський (2002), В. Туркевич (1999), О. Чепалов (2012)), але словосполучення на кшталт «віртуозне виконання», «полум'яна Зарема» (Станішевський, 2002, с. 352) «балерина високого рангу» (Чепалов, 2012, с. 178) і короткі біографічні відомості лише частково розкривають багатогранний талант балерини.

Мета дослідження. Відтворити творчий шлях заслуженої артистки України Зінаїди Лур'є на основі архівних документів, матеріалів періодичних видань.

Виклад основного матеріалу. Зінаїда Михайлівна Лур'є народилася 24 жовтня 1909 р. у місті Оранієнбаумі (тепер Ломоносово) Ленінградської області в родині, у якій, окрім неї, було ще два старших брати й сестра. У документах майбутня артистка балету писала національність – «русская» (*Личное дело*, л. 4).

Батько Зінаїди Михайлівни – Лур'є Михайло Васильович – був військовим, полковником «Брусилівської армії», у 1916 р. він загинув на фронті в боях із німцями. Матір майбутньої артистки балету, Мартинова Марія Олександрівна, була хатньою господинею.

До 1917 р. родина Лур'є їздила різними містами та районами Російської імперії, куди направляли батька у службових справах, а з 1916 р. проживала в Харкові. У добу сталінських репресій брата Зінаїди, Володимира, було заарештовано, і з 1936 р. зв'язок із ним було втрачено назавжди.

У 1919 р. Зінаїда Лур'є вступила до середньої школи, яку в п'ятому класі покинула. Паралельно вона займалася в балетній студії Н. Дудинської-Тальорі, де на базі класичного танцю здобула фундаментальну хореографічну освіту. Цього, на думку О. Чепалова (2012), було достатньо, щоб в майбутньому стати «балериною високого рангу, а пізніше кваліфікованим педагогом» (с. 178).

Педагогічні здібності Дудинської-Тальорі були багатограничними і відповідали її талантам. Вона навчалася в Петербурзькій консерваторії, а відомий композитор О. Глазунов вважав її обдарованою скрипалькою. Часто виступи всебічно освіченої артистки будувалися так: перше відділення – скрипка, друге – танець. Маючи від природи абсолютний слух, вона не тільки професійно грала на смичковому інструменті, а й вільно володіла фортепіано (Губин, 2010).

Тож Н. Дудинська-Тальорі навчала своїх учениць слухати музику, шукати в ній натхнення в процесі створення пластичного малюнку танцю. Найбільш талановитим дітям вона прищеплювала навички академічного стилю, якими оволоділа сама під керівництвом Е. Чекетті, Є. Соколової (що виховали у свій час М. Кшесинську, А. Павлову, Т. Карсавіну). Практика студійців проходила не тільки в балетних класах, але й на професійних сценах Харкова, які Н. Дудинська-Тальорі винаймала для випускних та афішних спектаклів. Серед останніх варто виділити «Пори року» О. Глазунова та «Марну пересторогу» П. Гертеля. Популярність школи зростала з року в рік, а її вихованці стали справжньою балетною трупкою зі своїми солістками, балеринами, і кордебалетом, про що писали рецензенти харківських газет (Чепалов, 2012, с. 178).

У 1919 р., у розпал революційних подій в Україні, студія впродовж місяця їздила з агітаційним потягом містами й селищами Донбасу. Можемо припустити, що до цієї акції було залучено й З. Лур'є. Для колективу концерти в умовах голоду та розрухи були справжнім творчим іспитом і випробуванням на міцність, а для самої Н. А. Тальорі-Дудинської – демонстрацією лояльності до нової влади (Чепалов, 2012).

Після закінчення в 1925 р. балетної студії З. Лур'є розпочала свою творчу діяльність стажисткою в Харківському оперному театрі (1925–1929). Тут вона працювала під керівництвом відомих балетмейстерів різних творчих почерків і напрямів, серед яких варто згадати Р. Баланотті, В. Рябцева, А. Мессерера, К. Голейзовського

і Є. Вігілева. Артистка також співпрацювала з Харківським театром музичної комедії (1929–1930), Київським (1930–1931) та Дніпропетровським (1935–1936) театрами опери та балету. Завдяки непересічним здібностям, наполегливій і напруженій повсякденній роботі З. Лур'є швидко пройшла кордебалет і з 1930 р. зайняла місце солістки – виконавиці головних партій балетного репертуару.

Як найбільш перспективна молода балерина вона двічі направлялася Народним комісаріатом освіти УРСР до класу вдосконалення в школу Большого театру СРСР, де вона вчилася у видатних майстрів-педагогів М. Кожухової та О. Монахова. Це відбилося на манері її виконання: танець З. Лур'є завжди відзначався блискучою технікою, академізмом, музикальністю і віртуозністю.

Загалом за 10 років роботи в Харківському театрі артистка виконала безліч партій в оперних і балетних спектаклях: Одетта-Оділія в «Лебединому озері» П. Чайковського, Раймонда й Есмеральда в однойменних балетах О. Глазунова й Ц. Пуні, Медора в «Корсарі» А. Адама, Дива в «Золотому столітті» Д. Шостаковича. До цього списку варто додати сольні партії в постановках «Йосип Прекрасний» (1927) та «У сонячних променях» (1928) С. Василенка, «Ференджі» Б. Яновського (1930) і в першому українському національному балеті «Пан Каньовський» на музику М. Вериківського (1931).

У 1934 р. столицею України стає Київ, де концентруються кращі художні сили республіки. Як одну з найталановитіших українських танцюристок сюди запрошують і З. Лур'є. Артистка відразу відчула енергійний пульс благотворного творчого напруження, який свідчив про життєздатність і працьовитість нового колективу. Радісною для неї була зустріч із видатним балетмейстером Сергієм Миколайовичем Сергеевим. Саме він поставив український балет «Маруся Богуславка», що користувався значним успіхом під час Декади українського мистецтва в Москві 1951 р. Також З. Лур'є танцювала в балетах «Міщанин із Тоскани», «Раймонда» та «Есмеральда», постановниками яких були відомі балетмейстери П. Вірський і М. Болотов.

На сцені Академічного театру опери і балету УРСР імені Тараса Шевченка обдарування балерини розкрилося повною мірою. Вона створила образи, що ввійшли яскравою сторінкою в історію українського балету. Спочатку їй доручають утілювати танцювальні епізоди в окремих номерах, а згодом – головні партії. Так, у «Лебединому озері» (1937) вона виконувала Зиму з па-де-катр «Чотири пори року», а пізніше «з майстерною завершеністю проводила складну роль Одетти – головного лебедя» (Кравчук, 1937, с. 4). «У “Лебединому озері” немає жодного образу, який би я не відтворювала, як то кажуть, танцем», – згадувала З. Лур'є на сторінках газети «Молода гвардія» (Лур'є, 1968, с. 3).

На початку своєї кар'єри в Київській опері у «Сплячій красуні» артистка перетанцювала різних фей, виконала віртуозну партію принцеси Флорини, яка відкриває шлях до головної ролі спектаклю – Аврори, втілила на сцені образи Афіни та Лілеї в однойменному балеті К. Данькевича-Г. Березової, поставленому 1940 р. Як зазначав М. Шелюбський (1938), «З. Лур'є – артистка широкого діапазону. Їй були доступні як ліричні, так і героїчні образи. Героїні Лур'є завжди активні, дійові» (с. 3).

Одну з найулюбленіших ролей З. Лур'є – партію пушкінської Зареми – артистці судилося втілити на прем'єрному показі спектаклю «Бахчисарайський фонтан» 29

квітня 1938 р. «Нечасто бачимо ми в балетному спектаклі зразки гармонійного поєднання танцю та драматичного образу. Цьому може сприяти дві обставини: з одного боку – вдячність даної ролі для сценічного втілення і з другого – власна обдарованість виконавця. Яскравим прикладом вдалого сполучення цих двох факторів є робота З. Лур'є над образом Зареми у “Бахчисарайському фонтані” [...] У Лур'є нема розриву між танцем та образом. Артистка зуміла вдало підкерувати одне одному і досягла в цьому вирішального успіху, чому в значній мірі сприяє її справжнє артистичне обдарування», – характеризував майстерність балерини Б. Савінов (1939, с. 11). Поряд із відзначенням непересічних виконавських даних З. Лур'є театральні оглядачі звертали увагу й на те, що, на відміну від інших артистів балету, які певною мірою копіюють визнаних майстрів танцю під час роботи над своїми ролями, вона створює свою Зарему внаслідок власних художніх міркувань (Савінов, 1939).

На творчому шляху артистки були й успіхи, і невдачі, але вона постійно перебувала в творчому пошуку. З. Лур'є завжди чуйно дослухалася до критики, намагаючись удосконалити свою майстерність. Наприклад, балерині дорікали за однотипні емоційні моменти в партії пушкінської Зареми. Рецензент М. Шелюбський на сторінках газети «Пролетарська правда» зауважив: «Кипучу пристрасність Зареми артистка Лур'є передає із впливовою силою, вдається їй драматична сцена нічної розмови з Марією в третьому акті, в якій вона знайшла переконуючі засоби для “язика мучительных страстей”. І поряд з цим у виконанні артистки Лур'є ще чимало зовнішньої гри (перебільшених рухів, жестів і напруженої міміки, ще є тяжіння до однотипності емоціональних моментів. Подолання цих дефектів приведе Лур'є до повніших творчих наслідків» (Шелюбський, 1938, с. 3). У наступному спектаклі Лур'є, уникаючи повторів, довела роль Зареми до такої досконалості, що стала гідною партнеркою Галини Уланової під час її гастролей у Києві.

Відомий критик А. Гозенпуд, аналізуючи постановку балету, виокремив танець Зареми (II акт) та її дует разом із Марією (III акт): «Гарна Зарема-Лур'є. У її виконанні особливо запам'ятовується танець-сповідь (III такт), що відповідає віршам Пушкіна “Родилась я не здесь, далеко”» (Гозенпуд, 1938, с. 4).

Творча перемога З. Лур'є в роботі над образом Зареми була відрадним фактом, який не був ординарним для столичного балету. Згадана роль виявилася справжнім прикладом для інших виконавців, адже стала наслідком серйозної роботи й невпинного самовдосконалення артистки.

13 листопада 1938 р. у Київському театрі опери відбулася прем'єра балету «Кавказький полонений» у постановці режисера Г. Березової, де З. Лур'є виконала роль Черкешенки. Загалом балетні оглядачі визнали виставу значним творчим досягненням і всього театру, і молодого постановника. Аналізуючи всі параметри вистави, рецензент Є. Кротевич не залишив без уваги виступ артистки Лур'є. Він, зокрема, зазначив: «Хороший, чіткий і правильно окреслений образ черкешенки дає артистка Лур'є. Найбільш вдалися їй – сцена з хусткою (відмовлення молодому джигітові) та остання сцена розлуки з полоненим» (Кротевич, 1938, с. 3).

Наприкінці 1939 р. З. Лур'є довелося попрацювати й над роллю Лауренсії (однойменний балет О. Крейна), яку артистка готувала під керівництвом Н. Дудинської. У цій партії було дві лінії: танець і мімодрама. Критика бажала, аби в майбутньому віртуозність виконання складних па, піруетів і турів набула потрібної витонченості, а в частині мімодрами, особливо в останній картині, балетним

оглядачам хотілося бачити більше нюансів, «щоб заключна “маска жаху” поступилася місцем натхненному гніву, який тягне маси до помсти. Ці доповнюючі штрихи завершать складну творчу роботу над створенням героїчного образу Лауренсії» (Чаговец, 1939, с. 3).

Наполеглива праця й постійний самоаналіз дозволили З. Лур'є виступати на сцені поряд із такими видатними артистами, як Г. Уланова, Н. Дудинська, В. Чабукіані. Коли в «Лебединому озері» Н. Дудинська виконувала Оділію, З. Лур'є танцювала Одетту. У «Бахчисарайському фонтані» блискучий майстер балету Г. Уланова була ніжною та задумливою Марією, а З. Лур'є – сповненою пристрасті Заревою. Так, танцівниця любила драматично насичені партії і вважала, що треба підпорядковувати технічні прийоми сценічному образу (Лур'є, 1968, с. 3).

Плідна діяльність З. Лур'є на професійній ниві не залишилася поза увагою державних органів. У 1941 р. низці київських артистів балету та солістів опери були присвоєні почесні звання. Заслуженою артисткою УРСР стала і З. Лур'є. Це було справжнє свято для молодої балерини, яка мріяла про майбутні творчі пошуки й нові ролі. На подальшому життєвому й творчому шляху З. Лур'є позначилася Друга світова війна (*Личное дело*, л. 4).

В Уфі, а потім в Іркутську, куди евакуювався колектив Київського оперного театру, були створені кілька концертних бригад для виступів перед бійцями на фронті та пораненими, які перебували на лікуванні в місцевих госпіталях. Як зазначив у своєму дослідженні Ю. Станішевський (2002), лише об'єднаний київський і харківський колективи показали 520 вистав, охопивши понад 400 тисяч глядачів. «Театр провів 1800 воєнно-шефських концертів, обслуживши понад півмільйона бійців та офіцерів Червоної Армії. Три бригади провідних майстрів колективу були спрямовані в діючу армію, безпосередньо на фронт, де провели 149 концертів» (Станішевський, 2002, с. 372).

Актори київського та харківського театрів, серед яких, імовірно, була й З. Лур'є, за час евакуації стали ініціаторами організації «Дня обслуговування пораненого бійця і створення бойової танкової колони» (Станішевський, 2002). Творча робота З. Лур'є та активна воєнно-шефська діяльність у роки боротьби з німецькою агресією були оцінені владними органами: у 1945 р. вона отримала медаль «За доблесну працю» (*Личное дело*, л. 4).

Після звільнення України від гітлерівських військ у житті талановитої балерини розпочався новий етап. У повоєнний період З. Лур'є особливо запам'яталася робота в балеті московського композитора В. Юровського «Під небом Італії», постановку якого здійснив балетмейстер Большого театру Р. Захаров разом із С. Сергеевим (1952). Сучасний героїчний балет «розповідав про боротьбу за мир, про сміливих італійських докерів, які відмовилися розвантажувати з американських пароплавів зброю, призначену для придушення страйку портових робітників, про радянських моряків, котрі привезли італійцям не зброю, а хліб, про дружбу і любов молоді» (Станішевський, 2002, с. 383).

Варто зазначити, що артистка приділяла особливу увагу українському репертуару, створюючи центральні образи в національних балетах. Це задирилива й лукава Горпина в спектаклі В. Йориша «Бісова ніч», ніжна і зворушлива Лілея в однойменному балеті К. Данькевича і, нарешті, Мавка в безсмертній «Лісовій пісні» М. Скорульського за однойменним твором Лесі Українки.

Як писала сама З. Лур'є, робота над партією Лілеї влітку 1945 р. стала для неї найбільшою радістю (Лур'є, 1968, с. 3). Але перед артистами «Лілея» ставила складне завдання – ролі треба було виконувати вперше. Не одразу вдалася головна партія і З. Лур'є, про що дізнаємося зі статті А. Гозенпуда. Критик зауважив, що вона «танцюристка яскравого обдарування і хорошої техніки. Але її виконання не зігріте внутрішньою теплотою і поетичністю. Звідси відчуття деякої сухості, яку, безперечно, згодом буде усунено. Артистка сильніше проводить першу половину балету, фінал їй удається менше» (Гозенпуд, 1945, с. 4). Уважно дослухаючись до порад фахівців, артистка від вистави до вистави вдосконалювала майстерність відтворення характеру своєї нової героїні. Через деякий час про балерину сказав своє авторитетне слово й М. Рильський: «Образ Лілеї, створений артисткою З. Лур'є, треба вважати безперечно творчою перемогою» (Лур'є, 1968, с. 3).

Артистка завжди мріяла зіграти роль, яка б відображала сучасну їй дійсність. Утілити цю мрію балерині вдалося в 1950-х рр. У балеті А. Хачатуряна «Гаяне» З. Лур'є створила образ радянської колгоспниці, яка заради свого народу жертвує особистим щастям. Гаяне у виконанні Лур'є була піднесеною та романтичною натурою, їй були доступні найглибші почуття. Трагедію зрадженого кохання вона переживає гордо й мужньо. Танцівниця тонко відчула й зуміла передати східний колорит, властивий її героїні (Зіхлінська, 1969, с. 2).

Поряд із балетним виконавством, іншим аспектом творчої біографії артистки було викладання класичного танцю. Педагогічною діяльністю З. Лур'є займалася з 1928 р. за місцем роботи в ансамблях України, а з 1946 р. вона була старшим викладачем в Українській хореографічній школі (*Личное дело*, л. 5). У 1950 р. З. Лур'є разом з іншими викладачами брала участь у підготовці вистави «Лускунчик», яку ставила Г. Березова для учнів Київського хореографічного училища (Легка, 2018, с. 58).

Від 1966 р. З. Лур'є – педагог старших і випускних класів Київського хореографічного училища. Вона щедро ділилася своїм досвідом і знаннями із підростаючим поколінням (Зіхлінська, 1969, с. 2). У 1970–1978 рр. артистка була балетмейстером-репетитором Київського театру оперети (Туркевич, 1999, с. 127).

Чимало часу З. Лур'є присвячувала громадській діяльності. Окрім згаданого вище, артистка виконувала доручення Червоного хреста, культурного сектору балетного цеху. Вона була членом правління клубу «Рабіс» (Союз працівників мистецтв), народним засідателем та консультантом із художньої самодіяльності, агітатором на виборчих дільницях (*Личное дело*, л. 4).

Перебуваючи у відрядженнях, З. Лур'є висвітлювала роботу театру на сторінках місцевих газет. Так, коли в червні 1948 р. Київський оперний театр гастролював у Миколаєві, відома танцівниця разом із колегою, заслуженою артисткою УРСР Г. Мизуч, опублікували статтю «Заметки о балете» («Нотатки про балет»), в якій розповідалося про творчу діяльність театру та непростий процес створення балетної вистави. Автори статті намагалися донести до читача думку, що «балет – мистецтво багатогранне, яке поєднує в собі і музику, і живопис, і скульптуру, а тому вимагає від виконавців усебічного обдарування, великих знань, постійної праці» (Лур'є, & Мизуч, 1948, с. 3). Найкращим підтвердженням цієї думки була професійна діяльність З. Лур'є, адже в «галереї кращих ударників» театру її портрет висів поряд із балетмейстером П. Вірським і солісткою балету Г. Лерхе.

Наукова новизна. У статті вперше зроблено спробу відтворити найменш вичену частину творчого шляху Зінаїди Лур'є, включно з її виконавською, педагогічною та громадською діяльністю.

Висновки. Отже, творчий шлях З. Лур'є довжиною в сорок п'ять років розпочався саме тоді, коли балетний театр України переживав активний період свого становлення й розвитку. Артистка пройшла непростий шлях від стажистки до солістки балету. За 10 років роботи в Харківському театрі З. Лур'є виконала безліч ролей в оперних і балетних спектаклях: Одетта-Оділія в «Лебединому озері» П. Чайковського, Раймонда й Есмеральда в однойменних балетах О. Глазунова й Ц. Пуні, Медора в «Корсарі» А. Адама, Дива в «Золотому столітті» Д. Шостаковича. Артистка відзначилася сольними партіями в постановках «Йосип Прекрасний» та «У сонячних променях» С. Василенка, «Ференджі» Б. Яновського і в балеті «Пан Каньовський» на музику М. Вериківського. На київській сцені обдарування балерини розкрилося в образах Одетти-Оділії, принцеси Флоріни, Аврори, Зареми, Черкешенки, Лауренсії та Гаяне. З. Лур'є виконала різноманітні партії в українських комедійних і ліричних балетах. Це Горпина у спектаклі В. Йориша «Бісова ніч», Лілея в однойменному балеті К. Данькевича і Мавка в «Лісовій пісні» М. Скорульського. Роботи З. Лур'є були високо оцінені театральними оглядачами. В її виконавстві гармонійно поєднувалися танець і драматичний складник ролі. Трактуючи своїх героїв, заслужена артистка УРСР шукала власні оригінальні фарби для їхнього сценічного втілення. Своїм виконавським мистецтвом вона утвердила героїчний стиль у балетах того часу.

З. Лур'є приділяла особливу увагу українському національному репертуару, однак її партії в балетах «Пан Каньовський», «Бісова ніч», «Лісова пісня» висвітлені недостатньо й потребують подальших наукових пошуків.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Васильєва, А. (1969, 12 листопада). Чарівниця танцю. *Вечірній Київ*.
- Гозенпуд, А. (1938, 15 мая). О романтическом балете («Бахчисарайский фонтан» на сцене Киевского ордена Ленина театра оперы и балета). *Советская Украина*.
- Гозенпуд, А. (1945, 30 червня). «Лілея». *Радянське мистецтво*.
- Григорович, Ю. (Ред.). (1981). *Балет: Энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия.
- Губин, Д. (2010, 12 октября). Школа Тальори. *Одна родина*. Взято из <https://odnarodyna.org/content/shkola-talori>.
- Зіхлінська, Л. (1969, 16 листопада). Сорок п'ять років в балеті. *Культура і життя*.
- Кравчук, С. (1937, 2 березня). «Лебедине озеро». *Більшовик*.
- Кротевич, Є. (1938, 13 листопада). «Кавказький полонений». *Літературна газета*.
- Легка, С. (2018). Балет П. Чайковського «Лускунчик» у хореографічних інтерпретаціях українських балетмейстерів 1950-х рр. В *Хореографічні мистецькі, педагогічні та наукові школи України та світу*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 57-61). Київ: Видавничий центр КНУКіМ.
- Личное дело заслуженной артистки УССР Лурье Зинаиды Михайловны (Фонд 573, Описание 2, Дело 14). Центральный государственный архив-музей литературы и искусства Украины, Киев.
- Лур'є, З. (1968, 28 червня). Життя в балеті. *Молода гвардія*.
- Лурье, З., & Мизуч, Г. (1948, 30 июня). Заметки о балете. *Бугская заря*.

- Савінов, Б. (1939). Лур'є – Зарема. *Театральна декада*, 31.
- Станішевський, Ю. (2002). *Національний академічний театр опери та балету України ім. Т. Шевченка: Історія і сучасність*. Київ: Музична Україна.
- Театральна декада*. (1938, 21–30 листопада), 32.
- Туркевич, В. (1999). *Хореографічне мистецтво України у персоналіях: Біобібліографічний довідник*. Київ: Біографічний інститут НАН України.
- Чаговец, В. (1939, 27 ноября). «Лауренсия». *Советская Украина*.
- Чепалов, А. (2012). *Записки «Призрака оперы»*. Харьков: Золотые страницы.
- Шелюбський, М. (1938, 16 травня). «Бахчисарайський фонтан». *Пролетарська правда*.

REFERENCES

- Chagovets, V. (1939, November 27). "Laurensiia". *Sovetskaia Ukraina* [in Russian].
- Chepalov, A. (2012). *Zapiski "Prizraka opery"* [Notes "The Phantom of the Opera"]. Kharkiv: Zolotyie stranitsy [in Russian].
- Gozenpud, A. (1938, May 15). O romanticheskomo balete ("Bakhchisaraiskii fontan" na stscene Kievskogo ordena Lenina teatra opery i baleta) [About the romantic ballet ("Bakhchisarai Fountain" on the stage of the Kiev Opera and Ballet Theater)]. *Sovetskaia Ukraina* [in Russian].
- Grigorovich, Iu. (Ed.). (1981). *Balet: Entciklopediia* [Ballet: Encyclopedia]. Moscow: Sovetskaia entciklopediia [in Russian].
- Gubin, D. (2010, October 12). Shkola Talori [Talori School]. *Odna rodina*. Retrieved from <https://odnarydina.org/content/shkola-talori> [in Russian].
- Hozenpud, A. (1945, June 30). "Lileia" ["Lily"]. *Radianske mystetstvo* [in Ukrainian].
- Kravchuk, S. (1937, March 2). "Lebedyne ozero" ["Swan Lake"]. *Bilshovyk* [in Ukrainian].
- Krotevych, Ye. (1938, November 13). "Kavkazkyi polonenyi" ["Caucasian Captive"]. *Literaturna hazeta* [in Ukrainian].
- Lehka, S. (2018). Balet P. Chaikovskoho "Luskunchyk" u khoreohrafichnykh interpretatsiakh ukrainskykh baletmeisteriv 1950-kh rr. [Ballet "Nutcracker" by P. Tchaikovsky in choreographic interpretations of Ukrainian choreographers of the 1950's.]. In *Khoreohrafichni mystetski, pedahohichni ta naukovi shkoly Ukrainy ta svitu*, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (pp. 57-61). Kyiv: KNUKIM Publishing [in Ukrainian].
- Lichnoe delo zasluhennoi artistki USSR Lure Zinaidy Mikhailovny [Personal file of the Honored Artist of the USSR Lure Zinaida Mikhailovna] (Fund 573, Inventory 2, File 14). Central State Archive of Literature and Arts of Ukraine, Kyiv [in Russian].
- Lur'ie, Z. (1968, June 28). Zhyttia v baleti [Life in ballet]. *Moloda hvardiia* [in Ukrainian].
- Lure, Z., & Mizuch, G. (1948, June 30). Zametki o balete [Ballet Notes]. *Bugskaia zaria* [in Russian].
- Savinov, B. (1939). Lur'ie – Zarema. *Teatralna dekada*, 31 [in Ukrainian].
- Sheliubskiy, M. (1938, May 16). "Bakhchysaraiskyi fontan" ["Bakhchisarai Fountain"]. *Proletarska Pravda* [in Ukrainian].
- Stanishevskiy, Yu. (2002). *Natsionalnyi akademichnyi teatr opery ta baletu Ukrainy im. T. Shevchenka: Istorii i suchasnist* [Taras Shevchenko National Opera and Ballet Theatre of Ukraine: History and Present]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Turkevych, V. (1999). *Khoreohrafichne mystetstvo Ukrainy u personaliiakh: Biobibliohrafichni dovidnyk* [Choreographic Art of Ukraine in Personals: Bibliographic Reference]. Kyiv: Biohrafichnyi instytut NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Vasylieva, A. (1969, November 12). Charivnytsia tantsiu [Dance charm]. *Vechirni Kyiv* [in Ukrainian].
- Zikhlinska, L. (1969, November 16). Sorok p'iat rokov v baleti [Forty five years in ballet]. *Kultura i zhyttia* [in Ukrainian].